

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ

Fakulta architektury

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Brno, 2020

Bc. Ludmila Jankovichová

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ

BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

FAKULTA ARCHITEKTURY

FACULTY OF ARCHITECTURE

ÚSTAV URBANISMU

DEPARTMENT OF URBAN DESIGN

ŽIVOT NA SAMOTĚ

LIFE IN THE ISOLATION

DIPLOMOVÁ PRÁCE

MASTER'S THESIS

AUTOR PRÁCE

AUTHOR

Bc. Ludmila Jankovichová

VEDOUCÍ PRÁCE

SUPERVISOR

Ing.arch. MArch Jan Kristek, Ph.D.

BRNO 2020

Zadání diplomové práce

Číslo práce: FA-DIP0067/2019
Ústav: Ústav urbanismu
Studentka: **Bc. Ludmila Jankovichová**
Studijní program: Architektura a urbanismus
Studijní obor: Architektura
Vedoucí práce: **Ing.arch. MArch Jan Kristek, Ph.D.**
Akademický rok: 2019/20

Název diplomové práce:

Život na samotě

Zadání diplomové práce:

Práce se bude zabývat slovenskou horskou obcí Zaježová, která je unikátní nejen svou urbanistickou morfologií, ale také komunitním způsobem života, který přitahuje nové obyvatele se specifickými životními postoji a souborem hodnot.

V širším smyslu se práce bude zabývat „izolací“ a „sdílením“ právě na příkladu Zaježové. V minulosti zde lidé byli nuceni spolupracovat kvůli obstarání obživy – sdíleli typicky koně, nebo si vypomáhali na poli. Dnes se do Zaježové stěhují za komunitním životem intelektuálové, kteří se podílejí na provozu školky, školy a dalších institucí a podílejí se tak na kolektivní výchově dětí.

Problém soukromého a sdíleného, je zde prohlouben velmi specifickou sídelní morfologií tzv. lazů. Komunita sice zajišťuje v odlehlé horské oblasti některé funkce, které běžně zajišťuje stát, jako je právě vzdělávání nebo zásobování, jednotliví členové však žijí ve vlastních domech oddělených relativně velkými vzdálenostmi – do jisté míry se dá mluvit o samotách.

Zaježová jako specifický urbanistický (a přírodní) útvar, tak koreluje s hodnotami a očekáváními městských intelektuálů, kteří aspirují k „přirozenému“ způsobu života a migrují do hor za existencí zároveň na samotě i v komunitě, tj. za nezávislostí i ukotveností zároveň.

Autorka, která v komunitě prožila velkou část svého dosavadního života, bude ve své práci zkoumat paradox moderního vnímání sdíleného a soukromého. Ambicí výzkumu je využít zjištěné vazby a principy v architektoniko urbanistickém návrhu.

Rozsah grafických prací:

Úkol bude sestávat ze standardních projektových částí: stanovení teoretických východisek, analýzy, tvorby konceptu a návrhu.

- analytická část
- situace širších vztahů 1:50000 – 1:5000
- půdorysy, řezy, pohledy 1:500 – 1:200
- perspektiva / vizualizace / axonometrie
- architektonický model
- průvodní zpráva

Seznam literatury:

DELANDA, Manuel. Parametrising the Social. Architectural Design [online]. Chichester, UK: John Wiley & Sons, 2016, 86(2), 124-127 [cit. 2019-11-27]. DOI: 10.1002/ad.2033. ISSN 0003-8504.

BAUMAN, Zygmunt. Tekutá modernost. Praha: Mladá fronta, 2002. Myšlenky. ISBN 80-204-0966-1.

KRAUS, František. Ideálne štáty. Bratislava, 1936.

BOTÍK, Ján. Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska. [Zv.] 1. Bratislava: Veda, 1995. ISBN 80-22-0234-6.

VECOVÁ, Soňa. Lazy v 19. a 20. storočí: vývoj roľníckych chotárných sídiel v oblasti Krupinskej planiny. Praha: Univerzita Karlova, 1984.

DE LANDA, Manuel, [2016]. Assemblage theory. Edinburgh: Edinburgh University Press. Speculative realism.

Termín zadání diplomové práce: 10.2.2020

Termín odevzdání diplomové práce: 25.5.2020

Diplomová práce se odevzdává v rozsahu stanoveném vedoucím práce; současně se odevzdává 1 výstavní panel formátu B1 a diplomová práce v elektronické podobě.

Bc. Ludmila Jankovichová
student(ka)

Ing.arch. MArch Jan Kristek, Ph.D.
vedoucí práce

-----
doc. Ing. arch. Karel Havlíš
vedoucí ústavu

V Brně dne 10.2.2020

Ing.arch. MArch Jan Kristek, Ph.D.
děkan

Čestné prehlásenie preautora o pôvode diela:

Prehlasujem, že priložená práca je mojim pôvodným dielom, ktoré som vypracovala samostatne.

Na Zaježovej dňa 25.5.2020

Bc. Ludmila Jankovichová

Život na samote - Čo je to Zaježová?

KLÚČOVÉ SLOVÁ: Lazy, samota, komunita, spoločnosť, mapy, vidiek, remeslo, príroda, krajina

KLÚČOVÉ SLOVÁ ANGLICKY: Isolation, community, maps, nature, countryside, society,

ABSTRAKT:

Odpoveď na to čo je to Zaježová môže byť jednoduchá. Zaježová sú lazy. Vonkajším svetom-spoločnosťou-je Zaježová vnímaná predovšetkým ako alternatívna komunita ľudí, ktorí žijú v spoložití s prírodou a "Zaježová" sa takto "sama" prezentuje. Osobne si myslím, že Zaježovú definujú hlavne silné individuality ľudí, ktorí sú schopní o sebe povedať a prezentovať, že žijú v komunite. V neposlednom rade, Zaježová je miestom, kde som prežila veľkú časť svojho detstva, pretože moji rodičia patrili k týmto silným individualitám a rozhodli sa žiť život "na samote". Moja práca sa snaží zachytiť to čím je Zaježová skrz rôzne médiá, vrátane architektúry. Výstupom je sada netypických turistických máp a návrh premeny bývalej hasičskej stanice na galériu/infocentrum/"kostol".

ABSTRAKT ANGLICKY:

The answer to what Zaježová is, can be simple. Zaježová are so called „lazy“. Zaježová is perceived by the outside world - society - primarily as an alternative community of people living in coexistence with nature, and "Zaježová" presents itself "in this way". Personally, I think that Zaježová is defined mainly by the strong individualities of people who are able to say about themselves and present that they live in a community. Last but not least, Zaježová is a place where I spent a large part of my childhood, because my parents belonged to these strong individuals and decided to live life "alone". My work tries to capture what Zaježová is through various media, including architecture. The output is a set of atypical tourist maps and a proposal to transform the former fire station into a gallery/infocenter/"church".

ÚVOD

Odpoveď na to čo je to Zaježová môže byť jednoduchá. Zaježová sú lazy. Vonkajším svetom-spoločnosťou-je Zaježová vnímaná predovšetkým ako alternatívna komunita ľudí , ktorý žijú v spoložití s prírodou a "Zaježová" sa takto "sama" prezentuje. Osobne si myslím, že Zaježovú definujú hlavne silné individuality ľudí, ktorí sú schopní o sebe povedať a prezentovať, že žijú v komunite. V neposlednom rade, Zaježová je miestom, kde som prežila veľkú časť svojho detstva, pretože moji rodičia patrili k týmto silným individualitám a rozhodli sa žiť život "na samote". Moja práca sa snaží zachytiť to čím je Zaježová skrz rôzne médiá, vrátane architektúry. Výstupom je sada netypických turistických máp a návrh premeny bývalej hasičskej stanice na galériu/ infocentrum/"kostol".

Všetky výstupné objekty sú uceleným súborom, ktorý rieši otázku "čo je Zaježová dnes", jej vzťah k jej vlastnému obrazu, turistike a predstave "čo je to komunita". Otázka komunity je v Zaježovej obzvlášť komplikovaná a heterogénna. Časť komunity tvorí staroúsadlíci – dedinčania, ktorí sa na Zaježovej narodili. Médiami prezentovanou časťou komunity však tvoria vzdelaný ľudia z mesta s kultúrnym rozhľadom a predpokladom o tom „čo je to komunita“. Predstava alternatívneho života je taktiež katalizátorom turizmu. V súčasnosti sa na Zaježovej hľadajú financie na rekonštrukciu budovy hasičskej stanice, pričom predstava novoúsadlíkov je vytvoriť z nej „infocentrum“. Vo svojom projekte sa pohrávam s predstavou infocentra, ktorého súčasťou sú mapy. Infocentrum interpretujem ale ako iný mestský typ – „galérii“, alebo kultúrny priestor, kde je možné prezentovať výrobky komunity. Pre staroúsadlíkov by sa tu odohrávala omša, ktorú chodí slúžiť pani farárka raz za mesiac.

MAPY

Mapy sú vlastne turistické „antimapy“. Ich cieľom nieje dostať užívateľa z bodu A do bodu B podľa jeho prania ale núti návštevníka vnímať miesta z iného uhlu. Tak ako každá mapa aj moje mapy niesú vernou reprezentáciou sveta, ale veľmi selektívnym súborom informácií o ňom. S týmto vedomím som vo svojich antimapách zobrazovala iba informácie, ktoré nútia ich užívateľa uvažovať o Zaježovej a pohybovať sa v jej okolí špecifickým spôsobom. Každá z troch máp je zameraná na inú „veľičinu“, ktorá charakterizuje Zaježovské lazy a jej obyvateľov. Mapy nie sú určené len pre návštevníkov, ale hlavne pre obyvateľov Zaježovej, ktorým ukazuje krajinu a jej „vymoženosti“ iným spôsobom.

V všetkých troch mapách sú vyznačené rovnaké „miesta“:

Murované studničky

Studničky sú miesta veľmi dôležité pre Zaježovú. Vyjadrujú vzťah Zaježovčanov k prírode a k histórii krajiny, v ktorej žijú. Studničky boli budované v krajine predošlou generáciou, ktorá žila prevažne vonku a príroda ovplyvňovala ich život. V studničkách bola pitná voda, ktorá sa používala ako pre potreby obyvateľov ako aj pre dobytok. Teraz, posledné roky začali novousadlíci organizovať studničkové brigády, pri ktorých sa obnovujú a čistia studničky za pomoci starousadlíkov, ktorí si ešte pamätajú na tieto miesta.

Stromy

Sú miesta, ktoré ukazujú vzťah obyvateľov k prírode, niektoré sú pre nich symbolom alebo miestom plným zážitkov. Zaježovčania si organizujú bubnovačky a tancovačky pri niektorých stromoch, ktoré sú k nim blízke. Miesta so stromami vyjadrujú tiež vzťah Zaježovčanov ku krajine.

Výhľady, z ktorých sa dá pozrieť na krajinu z rôznych perspektív doslova.

Verejné a zdieľané budovy, ktoré prispievajú chodu Zaježovej, ako MNV škola, kultúrny dom, Ekocentrum alebo Sekiersky dom.

Vysielače

Vysielač – Orange

Vysielač Orange-u sa nachádza na vrchole Slepovho kopca a môžeme ho pozorovať z väčšej časti Zaježovej. Bol postavený v roku 2007 a od vtedy ľudia žijúci na Zaježovej používajú Orange. Iný operátor tu signál nemajú. Slepov kopec sa nachádza skoro v strede Zaježovej

Vysielač na Priečnom Brale

Vysielač je vojenský, ale pokrýva Zaježovú sieťou, cez ktorú môžeme chytať bezdrôtovo internet. Priečne bralo(1023m) je druhým najvyšším vrcholom pohoria Javoria(najvyšší vrchol Javorie - 1044m). Vysielač môžeme pozorovať väčšinou na juho-východnom horizonte Zaježovej.

Každá z troch máp však dáva miesta do troch rôznych kontextov a pretože k miestam nie sú vyznačené žiadne špecifické trasy, neostáva užívateľovi len než sa podľa ponúknutého kontextu orientovať.

Krajina

Krajina ovplyvňovala a vo väčšej miere stále ovplyvňuje život ľudí, ktorí ju osídľujú. Na Zaježovej je to stále vo väčšej miere v porovnaní s inými miestami. Hlavným charakterom mapy je, že nezobrazuje žiadne cesty a chodníčky. Návštevník si musí začať všímať iné orientačné prvky v krajine: les, chrastie, potok, terén, ktoré ho zavedú na dané miesto. Bez ciest si začne viac všímať toho ako je krajina tvorená a že potok tečie vždy najnižším miestom v údolí.

Samota

Lazy sa vyznačujú tým, že obydlia sú roztrúsené po krajine vcelku náhodnom usporiadaní. Medzi domami je častokrát niekoľko sto metrov rozstup. Mapa ukazuje gradientom a vrstevnicami vzdialenosti od obydli (svetlejšie čiary sú od seba vzdialené 25 metrov, tmavšie čiary označujú 100 metrové vzdialenosti) a naznačuje zónu čiastočnej či úplnej izolácie. Čím ďalej ste od obydli tým je orientácia na mape jednoduchšia.

Signál

Signál pre mobilné telefóny je dôležitou súčasťou života ľudí, ktorý prichádzajú z mesta žiť na Zaježovú. Umožňuje komunikáciu zo svetom, prácu z domu a ekonomickú činnosť na diaľku. Prináša komfort a bezpečie spoločenských služieb spojených s mestom, je ako možnosť zavolať si záchranku. Pre obyvateľov Zaježovej je dôležitý a okom neviditeľný prvok v krajine. Slepov kopec sa javí akoby bol navrhnutý na postavenie vysielача. Užívateľ mapy sa môže zorientovať podľa viditeľnosti vysielачov v krajine.

HASIČKA

Urbanistické súvislosti

Hasička sa nachádza v takzvanom centre Zaježovej, aj keď ako bežné centrum to zďaleka nevyzerá. Centrom to nazývam preto, lebo sa tu nachádza škola, škôlka, obchod či pošta. Domy nemajú ďaleko od výzoru rodinných domov a všetky vznikli okolo polovice minulého storočia, kedy bola Zaježová samostatnou obcou a mala najviac obyvateľov. Napríklad kultúrny dom si počas AKCIE Z postavili Zaježovčania sami. Medzi týmito domami sa nachádza malý domček s vežičkou. Väčšinou ho obyvatelia označujú ako Hasička. Primárnou funkciou bola hasičská stanica, kde stávalo hasičské auto a vo vežičke sa sušievali hadice. Teraz je tento domček opustený, ale obec Pliešovce, pod ktorú Zaježová patrí chce dať peniaze na opravu jej steny a nové využitie.

Vzhľadom na moju analýzu, som sa rozhodla do tejto hasičky umiestniť novú galériu/infocentrum/"kostol", ktorá svojim riešením umožní využívanie priestoru všetkými ľuďmi, tak ako novousadlíkmi tak aj starousadlíkmi.

Orientácia hasičky v rámci tohto priestoru je centrálna a orientovaná smerom k ceste, kde sa otvárajú veľké vráta. Ako jedna z mála budov v centre nemá svoj plot, a preto je vhodná na umiestnenie takejto verejnej funkcie.

V celkovom priestore mením miesto zastávky autobusu a presúvam ju pred Hasičku, kde sa tiež do interiéru presunú poštové schránky. Mení sa využitie hasičky na spoločenský domček, ktorý z vonku funguje aj ako zastavenie pre návštevníkov.

Architektonické, prevádzkové a technické riešenie.

Pôvodné murivo je z lomeného kmeňa, ktorý bol hlavným stavebným materiálom skoro na všetkých domoch v tejto oblasti. Všetky ostatné prvky boli vyrobené z dreva. Dominantou na fasáde sú veľké vstupné vráta a vežička na sušenie hadíc. Ako strešná krytina bol použitý eternit, ktorý je už teraz zakázaným materiálom, kôli prítomnosti azbestu v zmesi. Tento pôvodný krásny vzhľad chcem zachovať aj keď v súčasnosti tieto drevené prvky už nie sú v dombrom stave. Nahradím ich teda replikou za použitia tradičných remesiel a obyvateľov Zaježovej, ktorý sa tejto činnosti venujú profesionálne. Kamenné zdivo bude sanované a prípade potreby zpevnené. Ako novú strešnú krytinu som sa rozhodla použiť znovu eternitové tašky, ktoré sa stále vyrábajú ale bez pridania nebezpečnej látky. Vybrala som ich kvôli ich estetickému hodnote, ale aj udržania pôvodného vzhľadu hasičky.

Hasička by mala spájať všetkých ľudí Zaježovej a každému dovoliť ju využívať, lebo ostatné priestory v okolí slúžia väčšinou pre novousadlíkov. Mala by fungovať podobne ako mapy a predstavovať pre každého užívateľa niečo iné. Pre návštevníka by mala byť zastavením, zorientovaním sa v krajine. Pre novousadlíka by mala fungovať ako galéria, kde si môžu obyvatelia navzájom predstaviť a ukázať svoje produkty a veci, ktoré vytvárajú. Pre starousadlíka by

slúžila na omšu, ktorá sa teraz koná v škole a zaslúži si váženejší priestor.

Preto aby hasička mohla takto fungovať navrhujem stôl, ktorý prechádza oknom z exteriéru do interiéru. Tento stôl z vonku predstavuje infocentrum, sú na ňom kapsičky na mapy. Z vnútra keď sa otvoria vráta sa vo väčšej miestnosti môžu konať výstavy a zo stolu vo vnútri vzniká priestor na občerstvenie a vonku sa môžu ľudia rozliezť na lavičku a ku stolu. Pre starousedlíkov stôl funguje ako oltár, rozložia sa stoličky skryté v stole a môže sa konať omša.

Stôl má základnú konštrukciu z dreva, ktorá je primárne obalená do zvislého dreveného obkladu. Z vrchu je obalený do mosadzného plechu, na ktorý bude vygravírovaný motív máp, ktorý sa bude v priebehu stola meniť. Bude zaujímavé sledovať ako tieto materiály budú rozlične starnúť v interiéri a exteriéri a aký vzťah k nim budú budúci užívatelia budú mať.

Aby hasička čo najlepšie plnila novú funkciu galérie, pridávam dva detaily, ktoré z nej spravia variabilný priestor a tak umožnia, aby sa tu konali rôzne podujatia.

Prvým z detailov je pánt na vráta, ktorý umožňuje ich otočenie o 270°, a tak vytvornie rôznych situácií pri vstupe do budovy. Napríklad môžeme takto vytvoriť dve samostatné miestnosti, alebo malá miestnosť bude slúžiť ako zázemie.

Druhým je otočná doska vo vežičke, ktorá podľa otočenia vpustí svetlo do tohto priestoru. Strešná krytina na vežičke bude z matného skla, aby toto svetlo mohlo preniknúť dnu. Podľa toho ako dosku natočíme môžeme nasmerovať svetlo na určitú časť miestnosti.

Tieto nové detaily by boli vyrobené pomocou frézy a kvalitného čerešňového dreva aby boli ľahko odlíšiteľné od tradične opracovaných tesárskych výrobkov a bolo jasne viditeľné, že neboli súčasťou pôvodnej konštrukcie.

Dominantou z vonku sa stane ako stôl tak aj strieška, ktorá predlžuje presah strechy, ale zároveň nahrádza odkvap a zvádza dažďovú vodu na stranu. Toto predĺženie umožňuje využitie hasičky ako zastávky a zároveň väčšiu variabilitu vonkajšieho využitia.

Tak ako je hasička navrhnutá umožňuje jej využitie naplno a nestáva sa z nej zbytočný priestor. Dúfam, že sa stmelia vzťahy medzi starousedlíkmi a novousedlíkmi a umožnia návštevníkovi zistiť čo je to Zaježová.